

X-ings två ordföringar, Jenny Breslin och Kevin Sjögren, hälsade de dryga 30-talet åhörarna välkomna till Föreningarnas hus i Marmaverken. En fin nyrenoverad stor lokal som rymmer många olika aktiviteter.

Temat för höstkonferensen 2019 var Byskolornas framtid – Hot eller Möjlighet. Länets skolor står under förändring. Under dagen samlades nulägesbilder, kunskap, aktörer och alternativ till en heldag kring Byskolornas framtid.

Fem viktiga frågor togs upp under dagen:

Vad säger Hela Sverige ska leva riks?

Staffan Nilsson, ordförande Hela Sverige riks, visade på goda exempel på nätverk för lärare på landsbygdsskolor, berättade om HSSL:s projekt Små skolor i utveckling (2011 - 2014) tittade på fjärrundervisning där bland andra Svågadalens skola i Ängebo, Hudiksvalls kommun deltog. Att erbjuda fjärrundervisning kan vara ett sätt att kliva ur den traditionella undervisningen och in i digitaliseringen av framtidens skola. Det provas skarpt i Möja skola, Stockholms skärgård.

Forskning om framtidens skola sker på RISE (www.ri.se/Research Institute Sweden).

Vad säger bygderna?

Österfärnebo, Sandvikens kommun, deltog med Sophia Malm, Paulina Jingers.

- Våren 2018 fick man i Österfärnebo besked att högstadiet till höstterminen skulle flytta till Sandviken pga brist på behöriga lärare. Anslutningsbussar innebär att det blev 2 tim resväg trots det relativt korta avståndet på 4 mil. Dessutom skulle eleverna från Österfärnebo splittras och placeras i olika klasser.

Utvecklingsgruppen i Österfärnebo tog tag i frågan och hittade lärare men kommunen drog ut på tiden så länge att beslutet att flytta skolan genomfördes. Några elever valde att gå i en mer närbelägen skola i grannlänet. Dessa får bekosta skolskjutsen själva. Utvecklingsgruppen köpte en buss som man nu kör dessa elever i.

Skolan i Österfärnebo lades "på is" vilket innebär att allt av funktionellt värde flyttas bort vilket gör att den inte går att återstarta. Sista helgen i januari 2020 håller Österfärnebo en konferens om just skolan, välkomna!

Norrbo, Hudiksvalls kommun, deltog med Lena Bergils.

- 2009 meddelade Hudiksvalls kommun att skolan i Norrbo skulle läggas ner och eleverna skulle skjutas till olika skolor.

Norrbo sockenförening tog tag i frågan och undersökte möjlighet till friskola eller samverkan med en annan skola. Man frågade om att få köpa skolan men svaret från kommunen dröjde så länge att Skolverket menade att vi var för sent ute.

Vår besvikelse är att kommunens tjänstemän respektive politiker gav motstridiga och senkomna besked som omöjliggjorde för oss att agera effektivt.

Skolans nedläggning innebar att föräldrar skjutsade till andra orter och fick därmed nya köpmönster, vilket fick till följd att den lokala butiken liksom kafét tappade kundunderlag och tvingades att lägga ner.

Förskolan finns kvar med god återväxt.

När Österfärnebo stod inför nedläggningen hade man kontakt/samarbete med flera andra skolor många vilket gav dem mycket inspiration och information.

I Norrbo säger man att kommunen under nedläggningsfasen menade att befolkningsprognosen var negativ så att satsa på Norrbo var inte motiverat. Den prognosen har visat sig vara felaktig. Man skyllde först på bristande lärarkompetens, sen på små klasser med sviktande befolkningsunderlag (vilken inte var korrekt). Till sist sa man att det var för dyrt.

Visst kommunen har ställt upp och deltagit i olika informationsmöten. Men Norrbos skrivelse till kommunfullmäktige togs aldrig upp. Att strunta i vår skrivelse gjorde oss besvikna, säger Lena Bergils.

Paulina Jingers, Österfärnebo, säger att det är uppskattat med raka besked grundade på fakta. Vi har tyvärr mött det omvända. I Österfärnebo sammanställdes relevanta fakta som lämnades till kommunen, men det togs inte emot positivt. Det gick prestige i frågan. Här lyfte kommunen upp problem och orsaker som saknade reell grund. Österfärnebo delar gärna med sig av sitt forskarunderlag via e-post till info@osterfarnebo.com.

Att det finns forskning i ämnet var man överens om. Men forskningen är samtidigt motsägelsefull. Ofta presenteras motstridiga resultat. Resultat som tenderar att vara mer eller mindre beställda av kommunen för att bekräfta sitt ställningstagande. Det behövs mer oberoende forskning.

Vad säger alternativen?

Bobygdens framtid ekonomisk förening; Anders Östgård, Anna Linde, Mats Ohlsson
Bobygdens framtid driver en friskola i Dellenbygden, Hudiksvalls kommun.

En kommunpolitiker skvallrade 2002 för oss att årskurs 4-6 i vår skola var planerad att lägga ner. Vi startade en arbetsgrupp för att undersöka vad vi kunde göra. Det krävs en uppstart tid på ca 2 år. När kommunen offentligt meddelade nedläggning var vi redan långt komna i denna process.

Vi kände att kommunen inte var så enkla att samarbeta med, vi fick slita ordentligt för att komma framåt. Personalen valde att stanna kvar som kommunanställda lärare. Vi fick

anställa egna lärare. Kommunen lade ner efter vårterminen och vi startade med höstterminen samma år. Eleverna fick från nya lärare och en del nya kamrater, eftersom det kom elever från andra bygder.

Vi har ökat från 50 till 70 elever åk 1 - 6. Vi har tagit över fritidsverksamheten med ca 60 elever. Barnomsorgen sker sedan ca 20 år i ett personalkooperativ. Det var de som hade fritids. Senaste åren har kooperativet hyrt en nybyggd lokal av föreningen. Nu är vi i processen att även ta över förskolan. Många föräldrar ringer och söker plats, redan när barnet ligger i magen. Vi tillämpar närhetsprincipen att dessa går först. Nu bygger vi ut skolan 138 m² i två våningar för att få plats.

Vår punchline är alltid "Det kommunen inte gör för oss det gör vi själva". Vi var inte oroliga men vi märker att nu minskar det ideella engagemanget ner något.

Publiken: Är det bygdens barn som skapar det stora elevunderlaget?

- Svar: Vi bussar i egen buss 12 mil från Delsbo. Vi samarbetar med kommunen för äldre elever från Bobygd. Alltså, för de som ska till vår skola håller Bobygdens skola skjuts från torget i Delsbo. För de som ska till Delsbo högstadium betalar kommunen oss.

Jenny: Hur är dialogen med kommunen och andra skolor?

- Svar: Vi har träffat andra bygder och vi har haft besök från kommunen men egentligen löser vi själva våra egna problem.
- Publiken: Hela Sverige ska leva borde ta initiativ till att samla in all erfarenhet som finns och göra det tillgängligt för andra att ta del av.

Publiken: Hur lyckas ni med mångfald och vad är orsaken till att elever i Delsbo kommer till er?

- Svar: Kommunen hänvisade en period stökiga elever till oss vilket skapade viss segregering. Vi har idag mer blandade grupper. Vi kan se att grupper av föräldrar går samman och placerar sina barn hos oss. Elevprognosen visar tydligt ur underlaget kommer utvecklas och vi anpassar oss till det. Vi har inga planer på högstadium. Intressant är att elever som gått hos oss ofta söker sig till högstadium i friskolor.
- Svar: En drömvision är att kunna utveckla en mötesplats över generationer, där äldre och barn kan mötas. Vi behöver seniorbostäder för att frigöra bostäder åt barnfamiljer. Kan vi integrera det med vår skolverksamhet vore det kanon.

Pass 4: Vad säger politiken?

Jan Lahenkorva (S) boende i Bollnäs, regionråd Region Gävleborg

Karin Velander (M), vice ordf. i utbildningsnämnden i Söderhamns kommun

Jenny: Vad är det som gör att vi just nu är i situationen att diskutera skolor?

- Karin: Det är i grunden ekonomin. Jag tycker det är tråkigt när man hör att människorna upplever sig inte bli lyssnade på. I Söderhamns kommun har vi politisk enighet om att vi ska göra allt för att bevara skolor.

- Jan: Ser man historiskt så har neddragning skett under lång följd av år. Det handlar mycket om att kommuner är stora organisationer och dessa tror att centralisering ger ekonomiska vinster. Där går vi politiker ibland fel.
- Karin: Det håller jag med om. Vi måste satsa på skolor om bygderna ska leva.

Publiken: Hur kan friskolor driva små skolor men inte kommuner?

- Jan: Stora organisationer tror på stora enheter som optimal driftsform. Man tror sig också veta att små skolor erbjuder sämre arbetsmiljö för lärarna. Istället för att lägga ner skolor direkt skapades i Bollnäs en tidsfrist och förutsättningar för att kunna skapa totalt 6 st skolor av karaktären friskolor, var av 2 är i kommunal form. Det visar sig att dessa skolor har idag enbart behöriga lärare.
- Karin: Idag pratas det om *likvärdig skola*. Nu riktar man sig mer till barn och unga. Det är ett nytt perspektiv som kan ge frukt, ge samma förutsättningar för eleverna.

Publiken: När en utredning presenteras för politiken, hur tar ni den till er?

- Jan: Som politiker är man beroende av den professionella kompetensen i förvaltningen. Vi politiker är lekmän i ämnet. Med ökad mognad inser jag att man måste tänka sig noga för hur utredningsdirektivet ser ut och inte låta ekonomi vara den enda parametern. Till exempel: "Hitta 40 Mkr i nämnden men rör inte byskolorna!"

Publiken: Hur kan man sprida denna insikt till andra?

- Karin: Svårt att svara på. Politiker fattar ständigt svåra beslut och alla blir inte nöjda. Det krävs att man som beslutsfattare är väl påläst och har bra dialog med medborgarna, både för att lyssna och även att förklara.
- Jan: Det är svåra beslut att fatta. Politiker måste få bättre självförtroende. Vi måste tro på politiken. Att det blir politikerna som styr kommunen. Förvaltningar har ett professionellt driftsperspektiv som ibland skiljer sig från det perspektiv som medborgarna och därmed politikerna har. Förvaltningarna har sin förvaltnings utfall att ta hänsyn till. Politikerna i fullmäktige har ett övergripande perspektiv på kommunens olika frågor och förvaltningar.

Jenny: Hur vill ni bli påverkade av medborgarna?

- Karin: Flera kanaler ger bred bild. Personliga möten och öppna kontaktvägar är viktiga.
- Jan: Personliga möten är viktigast för en öppen syn på frågan. Ska man kunna vara lyhörd måste det ske tidigt i en process. När förslaget ligger för beslut är det för sent att påverka.

Publiken: Varför kan inte politiker se till helheten?

- Jan: Den viktigaste styrprincipen i Bollnäs är de ekonomiska målen, de står över alla andra mål. Förvaltningarna har alltså detta som det viktigaste riktmärket och förslag att nå målen genererar besparingsförslag i den riktningen.

Publiken: Hur kan ni göra så att era strategier och beslut blir tydliga för medborgarna?

- Karin: Söderhamn vill att hela bygden Söderhamn ska vara attraktiv och utvecklas. Där måste skolorna finnas med.

Jenny: Behöver man aldrig lägga ner skolor, om Ja, varför?

- Karin och Jan: Ja!
- Jan och Karin: Det finns inte ett svar gemensamt för alla kommuner. Svaren varierar mellan kommunerna. Något entydigt svar finns inte.

Publiken: Regionens ansvar för att "Hela Region Gävleborg ska leva". Liknande ambition finns i alla kommuner. Var lägger man det ansvaret?

- Karin o Jan: Politiken

Publiken: Varför tittar kommunen övergripande och inte nedbrutet i sina beståndsdelar?

- Karin: Det finns många frågor kommunen ska uppfylla, en del önskade andra lagbundna.
- Publiken: Vedertagen sanning – i det långa perspektivet är inte nedläggning lösningen?

Publiken: Små och stordriftsformer. Kan man behålla små skolor om man ser denna skalskillnad?

- Jan: Man måste ändra mycket i kommunförvaltningen om den typen av skalfördelar ska ge effekt. Å andra sidan är det en nödvändighet för framtiden.

Publiken: Omsättningen av lärare är hög på små skolor pga turordningsregeln!

Publiken: Hur kan man få energi i en kommunal skola i riskzonen så att den kan överleva?

- Karin: Svår fråga men det finns många bra exempel där denna energi sprids både bland personal och föräldrar.
- Jan: De flesta skolor är bra skolor. Det finns redan innan ett engagemang som lyfts fram i ljuset när ett nedläggningshot presenteras.

Publiken: Lärare till byskolor, kan underlättas med extralärare som ännu inte nått behörighet. Kan man fastanställa dessa i den rollen så att omsättningen minskar?

- Karin: Detta är en förvaltningsfråga.
- Jan: Man borde kunna göra det utan att komma i konflikt med lagar och regler.

Publiken: Hur ska vi kunna nå bättre förståelse, respekt och samarbete mellan nämnder (politik) och förvaltningar (tjm)?

- Jan: Politiker måste kliva fram, våga stå för den beslutade politiken. Finns ett inriktnings-beslut om att inte lägga ner, då ska inte de professionella tjänstemännen vinna matchen!
- Karin: Håller med!

Publiken: Jämlig skola, ett modeord idag. En jämlig skola måste inkludera även resorna i skoldagen. Resorna ingår inte i Sandvikens kommun bedömning av skoldagen.

- Karin: Föräldrarna måste kunna välja var de vill ha sina barn i skolan. Skolskjutsar ingår i det fria skolvalet.
- Jan: Lagen säger skolskjuts till anvisad skola. Politikerna kan besluta att detta gäller oavsett val av skola. I annat fall fungerar inte det fria skolvalet. Även Bollnäs räknar in skolskjutsen.

Pass 5: Hur går vi vidare?

Grupparbeten. Deltagarna delades in i nio grupper som svarade via post-it lappar.

- Är skolnedläggning ett hot eller möjlighet?
- Vad är den viktigaste lärdomen från i idag?
- Vad ska X-ing göra?
- Vad är dagens viktigaste lärdom?

Hot	Möjlighet	Vad ska X-ing göra?	Viktigaste lärdom
Bygden dör	Friskola	Fortsätt	Hör berättelserna från olika bygder i olika processer
Hot om resurserna att driva (skola) inte finns lokalt	Service	Forskarperspektiv	Skillnad: politik och förvaltningslogik
Bygden dör	Möjlighet: Väcker lokalt engagemang friskola /om tid ges	Skol-flik på hemsidan/FB för X-ing & HSSL	Inga naturlagar som styr, vilja etc.
	Ny skola ny energi	Fortsätt sprida erfarenheter	Samverka
		Bygga nätverk och it-träffar digitalt	Bra att höra på politiker